

ΤΕΡΜΗΣΣΟΣ

Φυλαγμένη πίσω από τα πέπλα της ομίχλης

Δούκας Δούκας

Δεν έχει περάσει πολύς καιρός από το ανοιξιάτικο ταξίδι με το Πανόραμα, στην περιοχή της Παμφυλίας και της Τραχείας Κιλικίας. Κλείνω τα μάτια και ανάκατες εικόνες έρχονται στο μυαλό μου, άλλες πιο έντονες κι άλλες που έχουν αρχίσει να αργοσβήνουν. Είναι ένα ταξίδι νοερό, αυτή τη φορά μέσα από τις φωτογραφίες, τα κείμενα και τους χάρτες. Η μνήμη μου ανασύρει σκόρπια ονόματα, που ηχούν παράξενα μεταφέροντας τον αχό της θάλασσας ή τους ψιθύρους παλαιότερων εποχών. Τερμησσός, Ασπενδος, Σίδη, Ανεμούριον, Ελεούσσα Σεβαστή, Κώρυκος, Κανύτελις, Διοκαισάρεια. Πόλεις αρχαίες και ένδοξες ως απόρθητα κάστρα και άντρα σκληροτράχηλων Κιλικίων πειρατών, σπουδαία εμπορικά λιμάνια της Ανατολικής Μεσογείου, βυζαντινές πολιτείες, φρούρια, βάραθρα και γοητευτικές νεκροπόλεις.

Μήνας Μάρτιος. Δεύτερη μέρα του ταξιδιού. Ανοιξιάτικος καιρός με έντονη υγρασία και έναν βαρύ μολυβένιο ουρανό. Τα σύννεφα είχαν πυκνώσει αρκετά εκείνο το πρωινό, καλύπτοντας τους ορεινούς όγκους των βουνών της Λυκίας στα δυτικά. Μόλις που ξεπροβάλλει η χιονισμένη κορυφή του Ολύμπου (άλλος ένας Όλυμπος!) ανάμεσα από τα σύννεφα, στο βάθος του ορίζοντα.

Η Αττάλεια ξυπνά, καθώς τα κύματα της Μεσογείου στα νότια καταβρέχουν την απόκρημνη ακτή της. Πίσω της (στα βόρεια) η παμφυλική πεδιάδα, που σε λίγο τη διασχίζουμε με κατεύθυνση την ενδοχώρα. Ακολουθούμε μια δύσκολη εγκάρσια διαδρομή προς τα όρη του Ταύρου. Η πορεία μας βορειοδυτική, προς την περιοχή της ιστορικής Πισιδίας και στα όρια με τη βόρεια Λυκία.

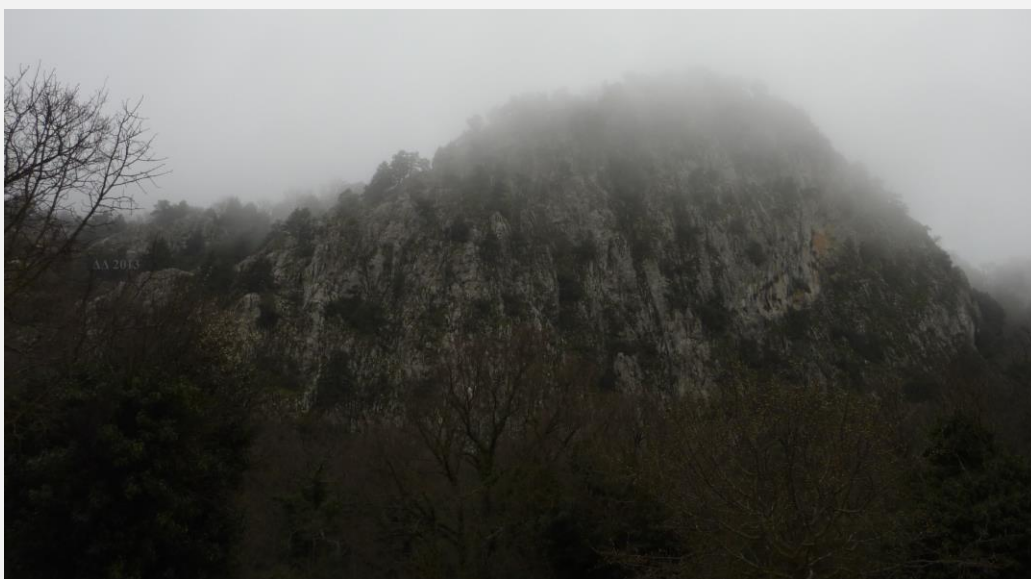
Φωτ. 1: Η χιονισμένη κορυφή του Ολύμπου της Λυκίας, στα δυτικά της Αττάλειας.

Περίπου 34 χιλιόμετρα βορειοδυτικά από την Αττάλεια απέχει η αρχαία πόλη της Τερμησσού –ο προορισμός μας–, σκαρφαλωμένη ως αετοφωλιά στο όρος Σόλυμνος (σήμερα Güllük Dağı, 1.665 μ. υψόμετρο), που αποτελεί τμήμα της οροσειράς του Ταύρου. Της οροσειράς που διαμορφώνει και χαρακτηρίζει τη γεωμορφολογία όλης της νότιας Τουρκίας, του μεγάλου φυσικού εμποδίου που δυσχεραίνει την επικοινωνία ανάμεσα στη μικρασιατική ενδοχώρα, την «εντός του Ταύρου Ασία» σύμφωνα με τον Στράβωνα, και την παραλιακή αλλά ορεινή ζώνη, την «εκτός του Ταύρου Ασία».

Έχοντας αφήσει πίσω μας την παράλια ζώνη και τη μικρή εύφορη πεδιάδα της Παμφυλίας με τα δεκάδες θερμοκήπια, τις μπανανοφυτείες και τις αγκινάρες, ανηφορίζουμε σε δύσκολα μονοπάτια. Το τοπίο αλλάζει. Το υψόμετρο ολοένα και αυξάνεται. Δάση από πουρνάρια, βελανιδιές και αγριελιές παρουσιάζονται σε κάθε στροφή του ορεινού δρόμου. Οι απόκρημνες κορυφές των βουνών και τα βράχια κρέμονται απειλητικά από πάνω μας. Η πεδιάδα έχει χαθεί από το οπτικό μας πεδίο. Την αντικατέστησαν βαθιές χαράδρες που σχίζουν τις απότομες πλαγιές του Ταύρου.

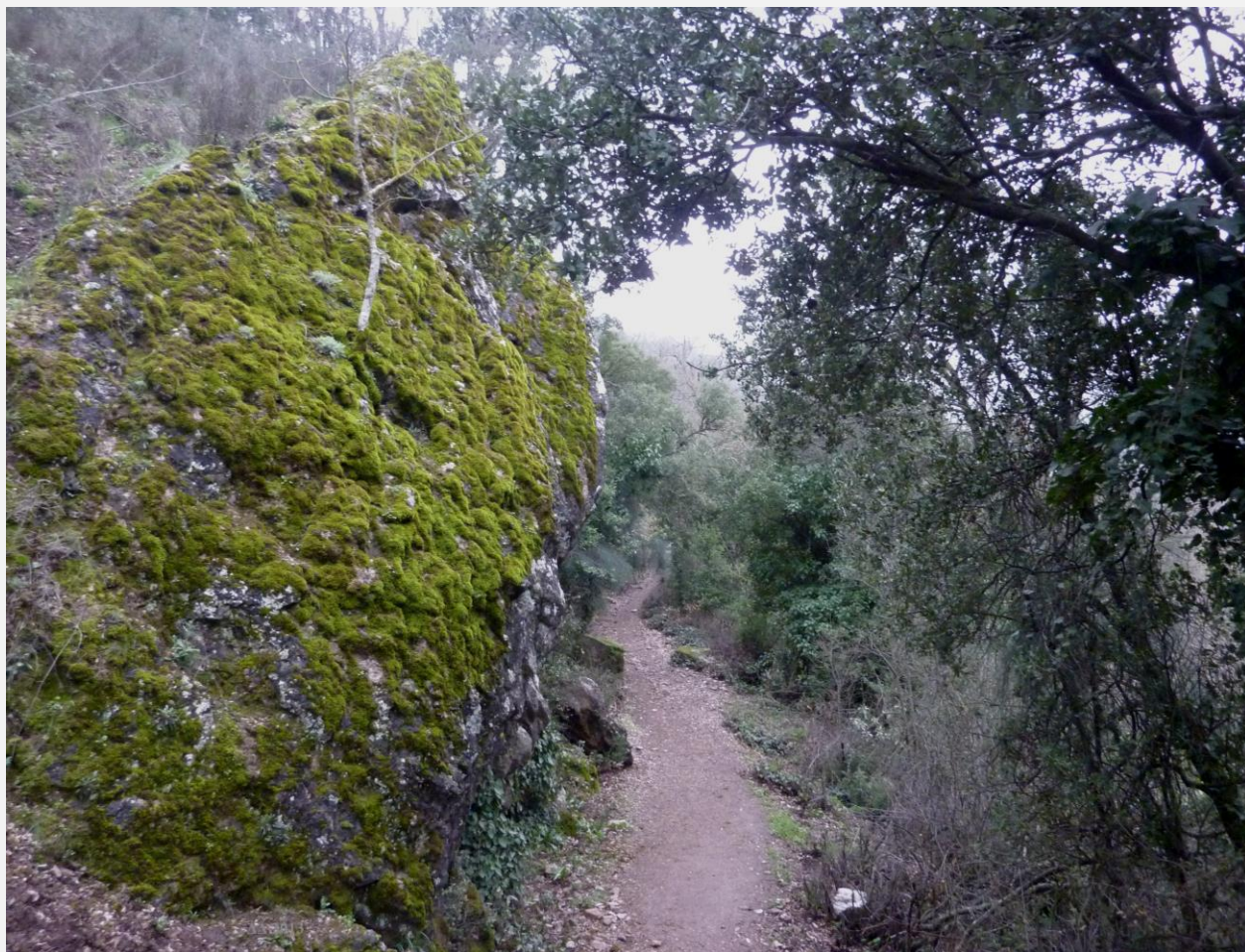
Το αυτοκίνητο ανεβαίνει με χαμηλή ταχύτητα κι εγώ με τη φαντασία μου ταξιδεύω πίσω στο χρόνο. Εκείνη τη χρονιά του 333 π.Χ., όταν ο Αλέξανδρος, αφού έχει κατακτήσει την παράλια παμφυλική ζώνη, αποφασίζει να στραφεί προς την Φρυγία μέσα από την ορεινή Πισιδία. Σκοπός του να διαφυλάξει τον ανοιγμένο δρόμο από τα παράλια της Παμφυλίας στη Φρυγία. Τον ίδιο δρόμο, που ακολουθούμε κι εμείς, ανηφόρισε με το πεζικό του, σύρριζα με το βουνό, για να κατακτήσει την ορεινή Τερμησσό. Το απόκρημνο και απόρθητο φρούριο, που του έκλεινε το δρόμο προς τη Φρυγία. «Οί δὲ ἄνθρωποι οὗτοι τὸ μὲν γένος Πισίδαι εἰσὶ βάρβαροι, χωρίον δὲ οἰκοῦσιν ὑπερύψηλον καὶ πάντη ἀπότομον, καὶ ἡ ὁδὸς παρὰ τὴν πόλιν χαλεπή», μας πληροφορεῖ ο Αρριανός (*Αλεξάνδρου Ανάβασις*, Α', 27).

Μετά από κοπιαστική πορεία και φτάνοντας στην ορεινή απόκρημνη πλαγιά, βρήκε τους «βάρβαρους» Τερμησσεῖς να έχουν βγει «πανδημεῖ» σε όλες τις γύρω κορφές και να περιμένουν. Ὅπως συμπληρώνει ο ιστορικός: «... καὶ ἔστιν ὀλίγη φυλακὴ κατέχοντες τὰ ὄρη ταῦτα ἄπορον ποιεῖν τὴν ἀροδοῦν». Αετοί, ἀγρυπνοὶ φρουροὶ στις αετοφωλιές τους. Ποιος τολμάει να επιτεθεί; Η θέση των βαρβάρων πλεονεκτική. Και μια χούφτα απ' αυτούς θα ήταν αρκετή για να εμποδίσουν την πορεία του στο στενό δρόμο. Τελικά με τέχνασμα καταφέρνει να στρατοπεδεύσει ἔξω από την πόλη, αναγκάζοντας τους ανυπόταχτους ορεισίβιους πολεμιστές να οχυρωθούν μέσα σ' αυτήν. Συνειδητοποιώντας ο παράτολμος Στρατηλάτης ότι χρειάζεται αρκετός καιρός για την άλωση της Τερμησσού, θα την αφήσει, για να συνεχίσει την πορεία του προς τα βόρεια και τη δική του μοίρα. Το κείμενο του Αρριανού έχει από κάθε πλευρά μεγάλο ενδιαφέρον γιατί αποτελεί την πρώτη ιστορική καταγραφή της πόλης. Η ύπαρξή της σε κάθε άλλη περίπτωση θα ήταν χαμένη πίσω από την αχλή του μύθου και του παραμυθιού. Οι λέξεις «ὑπερύψηλον», «ἀπότομον», «χαλεπή» κλωθογυρίζουν στο μυαλό μου. Το αυτοκίνητο αγκομαχώντας και με χαμηλές ταχύτητες συνεχίζει ν' ανεβαίνει τον ορεινό δρόμο. Κάποτε φτάνουμε στον προορισμό μας. Τα σύννεφα έχουν κατέβει χαμηλότερα, μην αποκλείοντας τον κίνδυνο κάποιας ξαφνικής νεροποντής. Σ' αυτό το υψόμετρο ο καιρός είναι ασταθής. Μπόρες μπορεί να ξεσπάσουν απότομα, από στιγμή σε στιγμή. Κοιτώ γύρω μου και παρατηρώ θεόρατους πέτρινους ὄγκους να μας περιτριγυρίζουν. Οι κορυφές τους μόλις που φαίνονται, καθώς πυκνή ομίχλη τις έχει καλύψει.

Φωτ. 2: Θεόρατοι πέτρινοι ὄγκοι μας περιτριγυρίζουν. Οι κορυφές τους χάνονται στην ομίχλη...

Η ταξιδιωτική ομάδα σε λίγο αρχίζει να ανηφορίζει το μονοπάτι που οδηγεί στον αρχαιολογικό χώρο της Τερμησσού. Πολύ σύντομα προηγούμαι της συντροφιάς και βρίσκομαι να προχωρώ μόνος μου. Κουραστική η πορεία. Ανασαίνω βαθιά και στέκομαι. Ο ιδρώτας τρέχει στο μέτωπό μου. Ακούω τους χτύπους της καρδιάς μου. Γαλήνη και γλύκα, ο υγρός αέρας μοσκοβολούσε από τις μυρωδιές της γης, τα σάπια φύλλα και τη φρέσκια βλάστηση. Μεγάλα πουρνάρια μπερδεύονται πού και πού με αγριελιές σκαλωμένες σε βράχια. Στα δεξιά μου ανοίγεται η απότομη χαράδρα. Σε κάθε στροφή του μονοπατιού ψάχνω για ίχνη κατοίκησης ή για κάποιο στοιχείο που θα μαρτυρεί ότι έφθασα στον προορισμό μου. Σταματώ και αφουγκράζομαι. Ο άνεμος μεταφέρει, ως μακρινούς απόηχους, τους ψίθυρους της ομάδας και τα βήματά τους, καθώς ακολουθούν αρκετά πίσω μου.

Φωτ. 3: Το ανηφορικό μονοπάτι που οδηγεί στον αρχαιολογικό χώρο της Τερμησσού.

Ένα ξαφνικό πετάρισμα μου αποσπά την προσοχή. Κάποιο πουλί τρομαγμένο από τον απρόσκλητο ταξιδιώτη πετά και χάνεται ανάμεσα στα κλαδιά των δέντρων. Το φτερούγισμα του πουλιού μού φέρνει στο νου τον μυθικό Πήγασο. Ο ήρωας Βελλεροφόντης, πάνω στη ράχη του φτερωτού αλόγου, ταξίδεψε πετώντας σε τούτα εδώ τα μέρη, σε αναζήτηση της τρομερής και φρικτής Χίμαιρας. Μόνο με το φτερωτό άλογο θα μπορούσε να την κυνηγήσει και να την αιχμαλωτίσει. Σύμφωνα με μια θεωρία, η Χίμαιρα αντιπροσωπεύει την ομίχλη που βασιλεύει σε τούτα εδώ τα βουνά.

Κι όπως μας πληροφορεί ο Όμηρος στην Ιλιάδα (ραψωδία Ζ, 184-185), εδώ λαμβάνει χώρα και ο δεύτερος άθλος που αναθέτει ο βασιλιάς Προίτος στον ήρωα:

«δεύτερον ... έπολέμησε τούς δοξαστούς Σόλυμους,
κι εις μάχην τόσον τρομερήν δέν είχεν έμπει άκόμη»

Εικ. 1: Καβάλα στον Πήγασο ο Βελλεροφόντης επιτίθεται με το δόρυ κατά της Χίμαιρας. Στη φοβερή μορφή της ενώνονται ένα λιοντάρι, μια κατσίκια κι ένα φίδι για ουρά (2ος αι. π.Χ.). Τάραντας, Museo Nazionale Archeologico (<http://cir.campania.beniculturali.it>)

Οι Σόλυμοι ήταν οι κάτοικοι της περιοχής και αυτή είναι η αρχαιότερη αναφορά σ' αυτούς στο έπος του Ποιητή. Ο Στράβων, πολλούς αιώνες αργότερα, αναφέρει ότι «... και αυτοί δέ οί Τερμησσείς Σόλυμοι καλοῦνται», όπως και ο «ύπερκείμενος λόφος καλείται Σόλυμος...» (Γεωγραφικά, ΙΓ', 16). Σε νόμισμα που βρέθηκε στην Τερμησό εικονίζεται από τη μία πλευρά ο θεός Ζευς με την επωνυμία Σολυμεύς, ο οποίος λατρευόταν στην πόλη. Υπήρχε και ναός μεγαλοπρεπής προς τιμήν του, που μόνο λίγα ερείπια στέκουν σήμερα για να τον θυμίζουν.

Εικ. 2: Νόμισμα του 1ου αι. μ.Χ. που βρέθηκε στην Τερμησό.

Στη μία όψη εικονίζεται ο Δίας ένθρονος κρατώντας Νίκη, με την επιγραφή: ZEVS COLYMEYS.
Στην άλλη όψη στέκεται η Αθηνά κρατώντας κι αυτή Νίκη. Επιγραφή: /TEP/MEIZONON.

Συνολικά βρέθηκαν μέχρι σήμερα στην Τερμησό 12 νομίσματα (<http://www.definegizemi.com>)

Με αυτές τις σκέψεις φτάνω σ' ένα μικρό πλάτωμα. Βρίσκομαι μπροστά στην Πύλη της πόλης. Αριστερά μου αντικρίζω τα πρώτα απομεινάρια του εξωτερικού τείχους. Κοιτάζω το σχεδιάγραμμα που κρατώ, προσπαθώντας να προσανατολιστώ στο χώρο. Στέκομαι στην ανατολική Πύλη. Στα νοτιανατολικά της, πάνω στο τείχος, υπάρχουν χαραγμένες κάποιες προφητείες, σύμφωνα με τις σημειώσεις μου. Δυσκολεύομαι να τις εντοπίσω.

Φωτ. 4: Η Πύλη στα δεξιά και τμήμα του εξωτερικού τείχους στα αριστερά.

Ανασαινοντας βαριά, από την κοπιώδη ανάβαση, αλλά και γεμάτος έξαψη και αγωνία προχωρώ. Η ομίχλη έχει κατέβει χαμηλότερα σκεπάζοντας τον ερειπιώνα. Πρέπει να πλησιάσω αρκετά για να αρχίσουν να ξεπροβάλλουν όλο και περισσότερα τμήματα της πόλης. Ένα μέρος από την Αγορά, η αρχαία Βασιλική Οδός, απομεινάρια του ελληνιστικού τείχους, κινστέρνες. Ακολουθώ το μονοπάτι προς τα νοτιοανατολικά και φθάνω στον χώρο του Γυμνασίου. Εντυπωσιάζομαι από τα καλοδιατηρημένα κτίρια, που στέκουν ακόμη όρθια. Καταπράσινες περικοκλάδες από κισσό σκαρφαλώνουν και αγκαλιάζουν υπέρθυρα και παράθυρα. Εδώ ήταν και οι Θέρμες, που τροφοδοτούνταν με νερό από τις γύρω ορεινές πηγές με Υδραγωγείο. Το Υδραγωγείο πιστεύεται ότι καταστράφηκε από μεγάλο σεισμό. Ίσως είναι και μία από τις πολλές αιτίες που η πόλη εγκαταλείφθηκε από τους τελευταίους κατοίκους της, κάποια στιγμή τον 5ο αι. μ.Χ.

Φωτ. 5: Η ΒΑ πλευρά του Γυμνασίου. Μεγάλο τμήμα του πελώριου συγκροτήματος είναι ακόμα θαμμένο.

Εντυπωσιασμένοι φαίνονται και οι υπόλοιποι συνταξιδιώτες, καθώς έχουν ήδη φτάσει και περιπλανώνται στο χώρο. Αφήνουμε το Γυμνάσιο και, ακολουθώντας το μονοπάτι με πορεία νότια-νοτιοανατολική, προχωράμε για να φθάσουμε μέχρι το Θέατρο. Είναι κτισμένο ανατολικά της αρχαίας Αγοράς. Συνεχίζουμε περπατώντας πάνω σε πλακόστρωτο δρόμο της αρχαίας πόλης. Η υγρασία έχει κάνει τις πέτρες γλιστερές και κάθε μας βήμα πρέπει να είναι προσεχτικό. Χάσματα από αρχαία πηγάδια και από το αποχετευτικό σύστημα της Τερμησσού ανοίγονται παντού γύρω.

Ο χώρος δεν έχει ανασκαφεί ποτέ μέχρι σήμερα. Τον επισκέφθηκαν ορισμένοι περιηγητές τον προπερασμένο αιώνα, έγραψαν εγκώμια, ζωγράφισαν μερικές όψεις του, αλλά τίποτα παραπάνω. Η Τερμησσός περιμένει ακόμη τους αρχαιολόγους που θα ταυτίσουν τα ερείπια, θα αναστηλώσουν μερικά τμήματα μνημείων, θα ανακαλύψουν και θα μελετήσουν άλλα, φέρνοντας στο φως περισσότερες πληροφορίες για την ιστορία της. Τώρα, αυτή η «αετοφωλιά» παραμένει μια πόλη «φάντασμα», με όλη τη γοητεία και το μυστήριο ενός ανεξερεύνητου και συναρπαστικού αρχαιολογικού χώρου.

Το μονοπάτι μάς οδηγεί λίγο ψηλότερα και προσεγγίζουμε τον χώρο του Θεάτρου από τη δυτική του πλευρά. Σε λίγα λεπτά στέκομαι ψηλά πάνω στις τελευταίες κερκίδες κι ατενίζω την πανοραμική θέα του μεγαλοπρεπούς οικοδομήματος. Παρ' όλη την πυκνή ομίχλη, τα σύννεφα ως διά μαγείας καθαρίζουν για λίγο, αποκαλύπτοντας το ψηλότερο σε υψόμετρο αρχαίο θέατρο στον κόσμο. Βρισκόμαστε κάπου στα 1.066 μέτρα. Η θέα σου κόβει την ανάσα!

Φωτ. 6: Μέσα στην ομίχλη το Θέατρο της Ελληνιστικής εποχής με τις προσθήκες του 2ου μ.Χ. αιώνα.

Αναμφίβολα αυτό το καταπληκτικό κτίριο του Θεάτρου είναι από τα οικοδομήματα της Τερμησού που αιχμαλωτίζουν τη ματιά και τη σκέψη σου. Η περίοπτη και μοναδική θέση του είναι εκείνη που το κάνει να ξεχωρίζει ανάμεσα στα υπόλοιπα θέατρα του αρχαίου κόσμου. Από αρχιτεκτονικής άποψης έχει όλα τα χαρακτηριστικά των ελληνορωμαϊκών θεάτρων, διατηρώντας παράλληλα την ελληνιστική του μορφή. Μια μεγάλη οδός συνδέει παλαιότερα το Θέατρο με την Αγορά, στα δυτικά. Οι κερκίδες χωρίζονται από ένα διάζωμα, ενώ η χωρητικότητά του υπολογίζεται ότι ήταν περίπου 4.000-5.000 θεατές.

Ο άνεμος έχει δυναμώσει, αναγκάζοντας την ομίχλη και τα σύννεφα να κινούνται με μεγαλύτερη ταχύτητα. Τυλίγομαι καλύτερα στο πανωφόρι μου και με προσοχή διασχίζω τις κερκίδες και κατεβαίνω στην ορχήστρα. Οι υπόλοιποι της ομάδας μόλις που διακρίνονται στις πάνω κερκίδες, καθώς η ομίχλη πύκνωσε για άλλη μια φορά. Σκοτεινές φιγούρες που κινούνται αργά, σχεδόν τελετουργικά και χάνονται πίσω από το πέπλο της. Ένας άορατος θίασος που υποκλίνεται και αποχωρεί.

Στέκομαι ακίνητος στο μέσον της ορχήστρας. Κλείνω τα μάτια ακούγοντας τον ήχο του ανέμου. Μυρίζω την υγρασία της γης. Αφουγκράζομαι τον ψίθυρο της νεκρής πολιτείας.

Φωτ. 7: Η νότια πλευρά του Θεάτρου. Διακρίνεται τμήμα των κερκίδων και της σκηνής.
Και η ομίχλη παντού γύρω μας. Το τοπίο έχει χαθεί.

Το φως άρχισε να λιγοστεύει και σε λίγο ο αρχαιολογικός χώρος θα κλείσει. Είμαστε οι τελευταίοι επισκέπτες την ώρα αυτή· τελευταίοι και μοναδικοί. Ο φύλακας, που μας ακολούθησε μέχρι εδώ πάνω, δείχνει ανήσυχος και βιαστικός. Μου κάνει νόημα ότι πρέπει να φύγουμε. Τον ακολουθώ αναγκαστικά. Δυστυχώς ο χρόνος είναι ελάχιστος κι έτσι δεν θα μπορέσουμε να δούμε τη Νεκρόπολη με τις σαρκοφάγους και τους κτιστούς τάφους που απλώνεται στα νοτιοδυτικά της Τερμησσού. Ο χώρος χρειάζεται να του αφιερώσεις περισσότερο χρόνο για περπάτημα και εξερεύνηση. Κατεβαίνω με προσοχή το μονοπάτι, καθώς οι πέτρες γλιστρούν περισσότερο. Αποχωρίζομαι την εντυπωσιακή Τερμησσό που σιγά σιγά χάνεται πίσω από το παραπέτασμα της ομίχλης, συνεχίζοντας πεισματικά να φυλάσσει καλά τα μυστικά της. Μου κρατάει όμως μια τελευταία έκπληξη λίγο πριν από την αποχώρηση.

Φτάνοντας την υπόλοιπη ομάδα, που ήδη απολαμβάνει ένα φλιτζάνι ζεστό τσάι και διάφορα καλούδια σε ένα αυτοσχέδιο πικνίκ, επιλέγω να κάνω μια γρήγορη βόλτα λίγο πιο πέρα. Η ματιά μου διακρίνει μέσα σε μια συστάδα δέντρων μια πέτρινη σαρκοφάγο. Πραγματικά, δίπλα στον χώρο όπου είχε σταθμεύσει το λεωφορείο, εκτείνεται άλλη μια Νεκρόπολη. Η μία σαρκοφάγος μετά την άλλη ξεφυτρώνουν ανάμεσα στα δέντρα. Περπατώ γεμάτος έξαψη, χαμογελώντας ανάμεσά τους, μην ξέροντας προς τα πού να πρωτοκοιτάξω. Άλλες στέκουν μισοσπασμένες κι άλλες έχουν αναποδογυρίσει επιδεικνύοντας το άδειο εσωτερικό τους, που έχει συληθεί προ πολλού.

Ξαφνικά βρίσκομαι μπροστά σε ένα ανάγλυφο στη βάση κάποιου τύμβου (;). Ένα δελφίνι (στα δικά μου μάτια) ξεπροβάλλει ανάμεσα σε μια ασπίδα και τα όπλα πιθανόν κάποιου πολεμιστή. Το θαλασσινό θέμα με εντυπωσιάζει, καθώς είναι δυσερμήνευτη η σχέση του νεκρού με τη θάλασσα, πάνω σ' αυτόν τον ορεινότατο τόπο –κι ας απέχει η Μεσόγειος μερικά χιλιόμετρα. Τροφή για σκέψη και αναζήτηση, αλλά η ώρα τρέχει και βλέπω τους συνταξιδιώτες μου να επιβιβάζονται στο λεωφορείο. Φεύγουμε!

Φωτ. 8: Το ανάγλυφο δελφίνι (ή μήπως ψάρι;) ανάμεσα στα όπλα και την ασπίδα.

Αποχαιρετώ την Τερμησό, και τη Νεκρόπολη που ανακάλυψα, γεμάτος έντονα συναισθήματα. Αφήνουμε την ενδοχώρα και τα κακοτράχαλα βουνά της οροσειράς του Ταύρου και κατηφορίζουμε προς τη φιλόξενη πεδιάδα της αρχαίας Παμφυλίας. Τις επόμενες ημέρες θα κινηθούμε στα παράλια της Ανατολικής Μεσογείου, μια λουρίδα γης ανάμεσα στη θάλασσα και την ορεινή ενδοχώρα. Όμως ξέρω ότι ένα μικρό κομμάτι της ψυχής μου θα έχει μείνει πίσω και θα περιπλανιέται στα όρη της βόρειας Λυκίας, πάνω στη ράχη του Πήγασου, με συνοδηγό τον ατρόμητο Βελλεροφόντη.

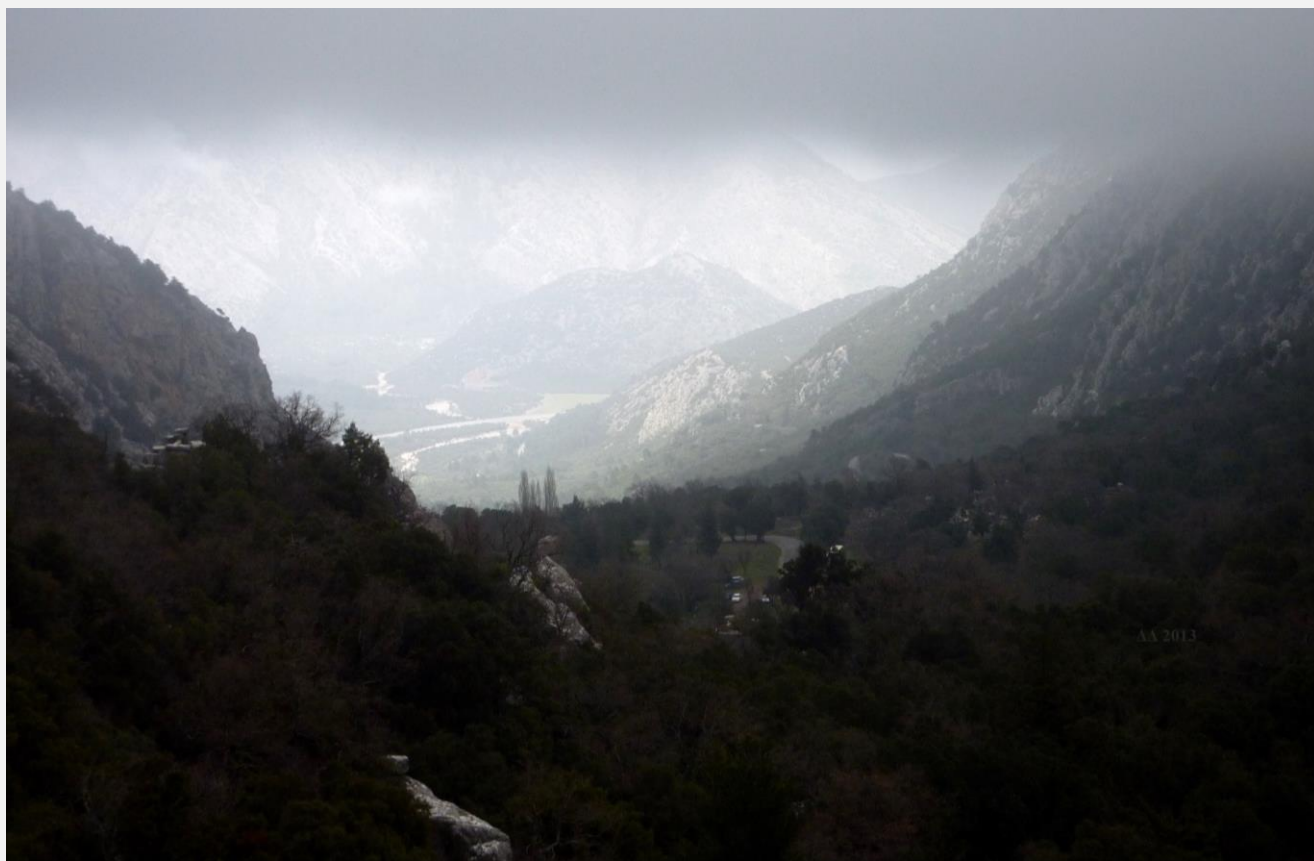
Φωτογραφίες και κείμενο: Δούκας Δούκας
Τερμησσός 14 Μαρτίου – Αθήνα 12 Μαΐου 2013

Ευχαριστώ τον Π.Π. και Δ.Κ. για τη βοήθεια και τις εύστοχες παρατηρήσεις τους.

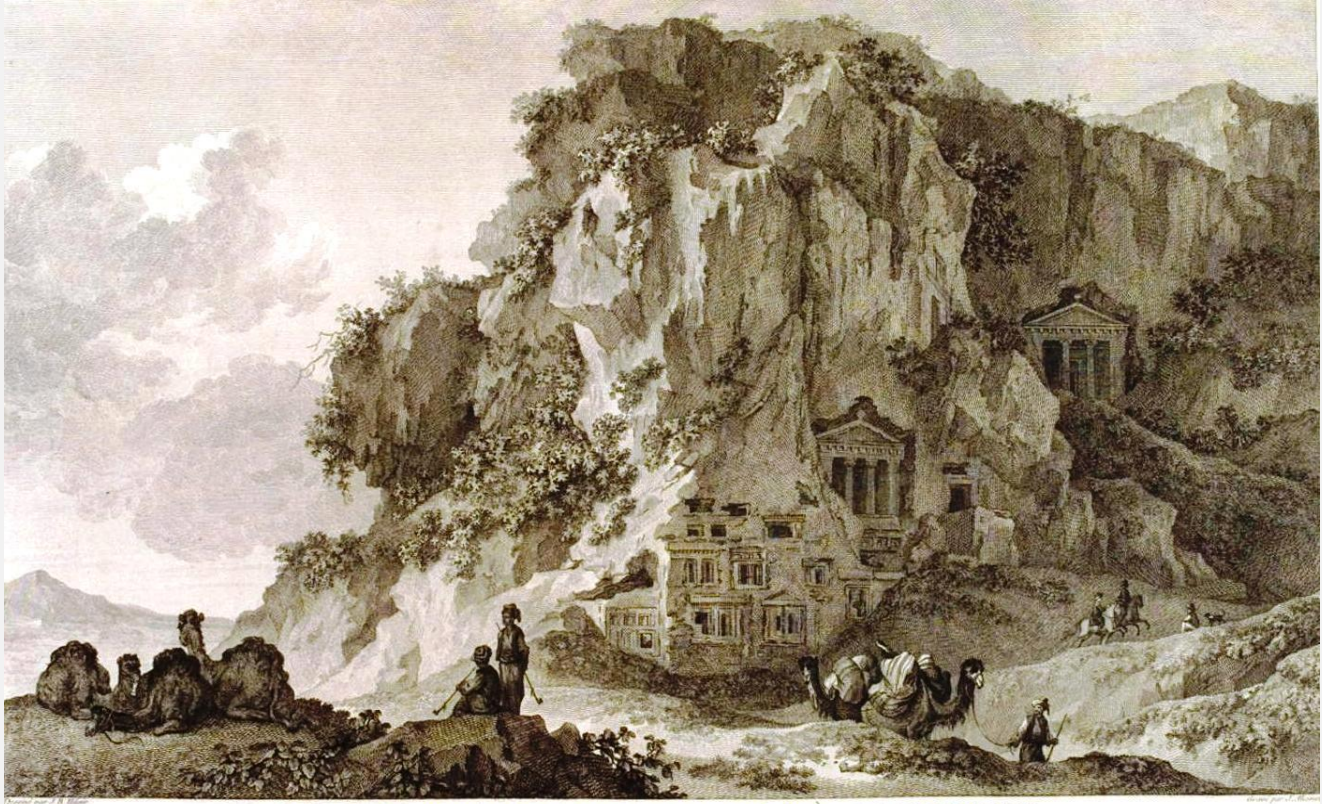
- ❖ Βιβλιογραφία / Πηγές: Τοπογραφικές & Ταξιδιωτικές Σημειώσεις της Πολιτιστικής Εταιρείας Πανόραμα
Αρριανός, *Αλεξάνδρου Ανάβασις* (Κάκτος, Αθήνα 1992)
Όμηρος, *Ιλιάδα* (μετάφραση Ιακώβου Πολυλά, ΟΕΔΒ, Αθήνα 1981)
Στράβων, *Γεωγραφικά* (Κάκτος, Αθήνα 1994)
Εγκυκλοπαίδεια *Πάπυρος Larousse Britannica*, τ. 49, άρθρο: Τερμησσός
Wikipedia, άρθρο: Termessos (<http://en.wikipedia.org/wiki/Termessos>)

Φωτ. 9: Σαρκοφάγος με ανάγλυφα διακοσμητικά σχέδια – ο κισσός ερωτοτροπεί με τη λαξευμένη πέτρα.

Φωτ. 10: Στο βάθος οι τελευταίες ακτίνες του ήλιου φωτίζουν την αρχή της παμφυλικής πεδιάδας, που περιβάλλει τη λιμανούπολη Αττάλεια, ενώ η πυκνή ομίχλη πίσω μας σκεπάζει το όρος Σόλυμνος και την ανεξερεύνητη αρχαία πόλη Τερμησό, που κρατάει ακόμη καλά φυλαγμένα τα μυστικά της.

VUE DE LA MONTAGNE DES TOMBEAUX PRES DE TELMISSUS.

A. P. D. R.

Αρχείο της Πολιτιστικής Εταιρείας Πανόραμα apan.gr

Ταξιδιωτικά Ημερολόγια: ΝΑ Τουρκία (2013)

Δούκας Δούκας, Η Τερμησσός στα όρη του Ταύρου